

A SZŐLŐHEGY MUNKÁSAI

Irta: Ijjas Antal

A többé-kevésbé még középkorú, de már régóta világhírű angol katolikus író olyan lomposan öltözött, amit általában csak azok engedhetnek meg maguknak, akik nagyon finom holmikat viselnek; s nem pipázott, hanem elragadtatva szívta és dicsérte a legolcsóbb magyar cigarettáinkat. Már vacsora után volt; hűvös, súlyos vízszag a margitszigeti terrasz fölött, és az a csöndes zene, ami egész távolinak hat... Leverí a cigaretta hamuját s válaszol a kérdésekre, kényelmesen és meggondoltan, de mikor egyszerre csak szóbakerül afrikai útjáról írt könyve, föl-jebb ül.

— Igen, ez az út nagyon érdekes volt számomra — s a cigaretta vége égő kört ír le. — Különösen, ha mindent megírtam volna... Pontosan: ha mindent úgy írhattam volna meg, ahogyan történt...

A „Mult és jövő. közt Afrikában“: világszerte nagy port vert fel négy-öt évvel ezelőtt s még híresebbé tette utasa nevét. — Vajon mi lehetett az út és a könyv mögött még? — faggatják a kérdések és a pillantások, s ő elővesz tárcájából egy kettéhajtott papírlapot s kisímitja a tompa lámpafényben. Angolul írt levél, néhány sor az egész, azonnal látszik, hogy női kéz írása, de mintha csak görög betűkkel írták volna, az írásjelek úgy lebegnek a papíron, — Ez már itt ért utól Budapestén — mondja lassan — és egyelőre ez a vége egy meg nem írt és gondolom sohasem megírandó regénynek!

... De amikor megkérjük rá, mégiscsak elbeszéli.

1.

Nohát, előbb azt kell elmondanom, hogy tulajdonképpen hogyan jutottam oda Afrikába. A részletek nem éppen feleslegesek. Az úgy történt, hogy egy nap meghívást kaptam ahhoz a kicsit ómódi, de igen gazdag és tekintélyes politikai hetilaphoz, amelyben a cikksorozatom s később kiadásukban a könyvem is megjelent. Maga a tulajdonos kéretett és fogadott. Másutt már találkoztam vele; tudtam róla, hogy fiatal és becsüdvő, de kellemes modorú ember s fontoskodása sem más, mint erős, rokonszenves felelősségtudat; ugyanabban a kollégiumban végzett, amelyikben én, ő persze jó tíz évvel később, s azt is tudtam róla, hogy egyideig ingadozott az írás, a történettudomány, a politika és aközött, hogy átvegye-e atyáinak örökét, éppen a lap kormányzását. Végre az utóbbi mellett döntött s azzal lepte meg a világot, hogy ezeket a még mindig szép és elegáns heti füzeteket, amelyek már négy nemzedéken át zengtek mély harangkongású cikkekben az orthodox liberalizmust, a Birodalmat és az anglikán államegyházat, — nos, a hetilapját, amelyet tisztis, de enyhén szólva kissé elvénhedt hölgynek tartott mindenki, egészen modernné, haladóvá fiatalította. — Tanulmányt kér tőlem — gondoltam — katolizálók és anglikánnak maradtak társasági viszonyáról! — s ezzel a gyanúperrel hallgattam az udvarias bevezetést. „Készült rám“ minden munkámat olvasta és dicsérte, miközben személyes és vállalati főtitkárnője feketét szolgált fel nekünk.

Vigyázat, ez a fiatal hölgy az *egyik* női szereplője lenne a regénynek. Gyönyörű teremtés volt, fehérbőrű, halványzöldszemű csoda, nem pedig az az igazi önmagánál mesterségesen szebbé ápoltt merev kis démon, aki annyit mozog ezen a pályán. Tartózkodó méltósággal viselte el vakító szépségét s ez kedvessé is tette, s a főnöke szeme rebbenései sze-

rint ő is szinte csak intésekkel és halk telefonutasításokkal irányította az üzem zajtalanul járó, de meglepően nagy gépezetét. A legszebb volt, akit e nemben láttam. A magam módján leplezetlenül meg is bámultam. De az ilyesmit ő nyilván megszokta s lakkozott kristálykörü, remekművű keze rebbenés nélkül tette elém a feketét. — Mabel — mondta a főnök, amikor a titkárnő eltűnt, — mindenki csodálja, és ne gondolja kérem, hogy ő mindig olyan ünnepeles, mint amilyen szép... sőt, amilyen szép, olyan *irtó jó pofo*.

Ha nem is voltunk barátok, joga volt ehhez a közvetlenséghez; mert előzőleg már tisztáztuk, hogy ugyanabban a kollégiumban végeztünk. — Azt is megmondhatom — biztatott tovább —, hogy szívesen lóg együtt a szerzőinkkel, és nem bánja, ha azok az ő mindenféle ütött-kopott kocsi-jaikon hurcolják vacsorázni... Ha Maga is bevonul írónk közé, úgyis ő fogja intézni itteni ügyeit és biztosan szívesen veszi, ha jóba' lesznek. Nohát! — Így beszélt, ilyen tösgyökeresen és láthatóan mulattatta saját modora, s ugyane stílusban váltota feladatomat: a nevezetes kis afrikai államban választás lesz, érdekes hírek jönnek onnét, menjek le, írjak riport- és tanulmányorozatot, könyvben is kiadja, biztosan nagy siker lesz, nekem is, meg a lapnak is. A dolog meglepett és meg is mondtam neki: egészen másféléket írtam eddig, ezzel a néger kisállammal soha életemben nem foglalkoztam, olyan ismeretlenül mennék oda, akár a Holdba.

— Nohát éppen ez az, ami nekem kell! — válaszolta lelkesen. Általában olyan lelkesedni tudó volt, mint egy fiatal foxikutya. Különösen, ha saját gondolatairól volt szó. — Ami a katolicizmust illeti, maguk kicsit ugyan furcsán, de olyan frissen látnak... Meg azután szeretem a maga stílusát is... Es ha katolikusul akar írni, hát egye fene, írjon úgy... Megállapodunk?

Megállapodtunk. A csekkjeimet Mabel töltötte ki s ő kezdte meg az expedíció (mert ez az utazás azért az volt) szervezését az előzetes tájékozádtól s a trópusi ruhák beszerzésétől a jegyekig s az ügy előzményeiben való levelezésig; persze vacsoráztam is vele közben s kiderült, hogy gyönyörűen öltöző illedelmes kis dáma volt, soha egy hajszállal nem lépte túl a határt, amit az illem és jóízlés megenged. Nyilván eszményi feleség lesz majd az üzletember vagy fiatal politikus oldalán, lángeszű élettárs-manager, akinek kisujjában van a szervezés minden csínja-bínja, de annak, aki a nagy ügyre vállalkozik, számolnia kell azzal, hogy egy mélyhűtésű elektromos jégsekrényt vett feleségül... Pedig jó kis pajtás is tudott lenni s az előkészületek hetei alatt sokat táncoltunk. Érdekelt a típusa, ilyen szabású lányról akkor még nem írtam. — A cikkeken kívül személyesen is írhat nekem — biztosított, amikor elbúcsúztunk s a már illedelemből is kijáró röpke csókra odanyujtotta puha, illatos arcát s őszintén mondta, amit mondott, mert őszintén szerette az írókat, az irodalmat... A merőben más alkatért rajongott bennük a maga minden képzelőerőtől idegen lényével.

Kérem, ne ijedjenek meg, hogy lassan halad a történet; közben majd, biztosítom Önöket, robbanik a maga helyén. Szóval a gőzös végül kikötött Nyugat-Középfrikának abban a bizonyos kikötőjében. Irtózatossá fogadott itt s borzalmas szénpor. Biztosan olvastak maguk is a mai, hogy is mondjam kései kapitalizmusnak legnagyobb jelenségéről, a görög Niarchosz-dinasztiáról, akik most, a második világháború után törtetek fel, apró pireuszi hajózási irodából a világ egyik legjelentősebb teherhajó-vállalkozásává. A flottájuk akkor még széntüzelésű teherhajókat is tucatszámra tartott s a Délamerika felé tartó hajóiknak sokasága időzött

éppen az öbölben, s a szenelést az emberi munkaerő állatinál is alantasabb munkájával végeztették. Száz és száz pusztán ágyékkötős néger hordta a raktárhajókról pallókon, kosarakban a szenet: nemcsak a szenelő hajók felett lebegtek fekete portornyok, hanem az egész kikötő és a fél város fölött ott terjengett a szénporködő; az ember fekete port lélegzett be; a levegő féléjszakává sötétedett; a nap és trópusi lángolás vörösen izzott a sötét burán át. Barbár látomány volt — a korai kapitalizmus idejéből való mód, de hát akkor szénkrízis volt s a Niarchoszok, akik ócskavas-áron vettek meg egész teherhajóflottákat, a szén ár is lealkudták a sárga földig s az angol szénkereskedők, hogy legalább ne egészen ingyen adják a szenet, az átrakásnál is takarékoskodtak a költségeken. Az ember itt olcsóbb volt, mint akár a legegyszerűbb gépek beállítása. Ma már aligha akadt volna még olyan kikötője a világnak, ahol kormányzat és kikötői hatóságok megengedték volna ezt a szörnyűséget — s akármilyen kellemetlen lehet ez a Niarchoszoknak, az angol szénkereskedelemlennek, meg a vendéglátó állam kormányának, de ez volt a legelső, amit megírtam onnét, a „President King“ szállodából. Egyébként a legfurcsább hotelből, ahol életemben eddig megszálltam: teljesen gerendákból összerótt földszintes épület, moszkítóhálós ablakai széles, szelős tornácfolyosóra nyílnak s meg kell adni, hogy villamos hűtőkészülékek s hideg és meleg víz egyaránt segítettek elviselhetővé tenni a hőség borzalmait.

A névjegyeim leadása után először az egyetemet látogattam meg s ott a közös iskolatársunkat, dr. Quum Kaleb professzort, aki a lap kiadójának volt évfolyamtársa, tehát egészen fiatal ember. Szikár, csillogóan szénfekete szemű néger, aki nálunk végzett egyetemei után az itteni állami egyetemen kötött ki, mint a történelem professzora. Az egyetem: ugyancsak faépületek sorából áll s kis termeiben s tornácain valami olyasféle dühödtt élet zümmögött, mint valami darázsoduban. A professzor dolgozószobája kartotékszekrényekkel zsúfolt apró kis helyiség volt s szinte szétvetette a szemüveges fiatal professzor becsvágya és energiája. Mint a trópusi záporosó, árasztott el mondanivalójával. Amit meg akart írni részben ő maga, részben megszervezni tudományos intézetében, az nem volt kevesebb, mint Afrika és a négerség egész története, olyan méretekben, amelyek emberéletek egész sorát veszik igénybe.

Nem azért, mert még otthon (erre a célra külön csekket kaptam Mabeltől) „készültem“ én is „Afrikából“, hanem mert magam is történésznek tanultam Oxfordban, ismerem a módszert, s elképesztett az a biztosság, amellyel Kaleb professzor *mindent* egymaga akart feldolgozni és egyétfogni. A néger faj származástani kérdéseit, az egész néger nyelv kontinensen, ahol az egy tőről sarjadt nyelvek között nagyobbak a nyelvi különbségek, mint az ógörög és a modern francia nyelv között, Afrika földtörténeti kérdéseit. Az Atlantisz-problémát. Azt a kérdést, amiről Frobenius írta híres könyvét, hogy honnét, micsoda rejtélyes és gazdag őskulturából származnak bronz-, csont- és ébenschobrok, amelyeket a Kongó és a Nigger mentén hoznak felszínre az ásatások. Meg akarta írni és oldani a zaharai őstelepülések kérdését. Az ősvallásokat. Karthágót, Kyrénét, Egyiptomot. Az ethnológiai hullámzást. A már történelmi idők vallási kultuszait. A római uralmat. A kereszténység megjelenését s a keresztény Szahara térképét. A vandál és berber Afrikát, a mór uralmat. az arab behatolást és a mohamedán hódításokat, elsüllyedt afrikai királyságokat, a felfedezések korát, a gyarmatosításokat. A kontinens feltárását, a missziókat, a rabszolgakereskedelem történetét, az amerikai négeréket, ujra vallástörténetet, zenét, a ma is élő mágikus kultuszokat,

a modern afrikai államok történetét, a „néger gondolat“ történetét. Az afrikai gazdaságtörténetet. Az őskortól a jelenkorig élt és hatott nagy néger egyéniségek történetét. „Napoleonnak is folyt néger vér az ereiben“ — bizonyította lázasan s egyik kartonjáról külön erről a kérdéssről forrásmunkák tucatját sorolta föl. Olyannak tűnt fel, mint egy kitűnő könyvtáros, aki minden könyvének minden sorát olvasta és ismeri, csak hogy neki nem itt, testi mivoltukban voltak meg a könyvei, hanem borzalmasan tág és éles emlékezetében. Minden részlettárgyhoz, amit felsorolt, tudós munkaközösségek nemzedékei kellenének s mindenekelőtt még gyűjtőmunka. Ő habozás nélkül hitt abban, hogy ha mások nem, akkor ő maga, legfeljebb tanítványaival, elvégzi az egészet. Kész volt arra, hogy Afrika Herodotosza, Titus Liviusa, Plutarchosza, Momsenje, Rankéja, Gibbonja, Macaulayje és Toynbeeje legyen s közben legalábbis akkora nyelvész és vallástörténész, mint Pater Schmidt, mert egész beszélgetésünkben minden és mindig a valláshoz tért vissza. Negyedóra múlva nyakig ültünk a vallástörténetben s ekkor belépett a másik történész: dr. Abdul Latif, arab neve ellenére: szurokfekete szudáni néger. Ő mohamedán teológiát tanult a kairói egyetemen s New Yorkban doktorált vallástörténetből — s a legképzettebb mohamedán vallástörténész volt, akit csak megismerhetett az ember, amellett vallási reformer, vagyis inkább a „vissza Mohamedhez!“ jelszóval vallási tisztogató, aki mint valami mohamedán Aquinói Szent Tamás, hitt az iszlámban. Percek alatt adta briliáns összefoglalását az iszlám modern, vagyis szerinte eredetien mohamedáni teológiájának. Életemnek szellemileg egyik legtündöklőbb délelőttije volt ez a néhány óra, amit a két négerrel töltöttem, telve a magam számára való óriási felfedezésekkel és az elektromos légcsapó által felkavart hőséggel. . . De itt szereztem meg a politikai helyzetről való benyomásaimat is és dr. Latif volt az, aki ajánkozott, hogy elkísér A. H. Brownhoz, a fiatal elnökhöz, aki ezeken a választásokon, mint a szélső baloldali vezére jelentkezett a konzervatív reformpárttal szemben, amelynek feje a régi, többszörös elnök, H. J. King volt, az a President King, aki ugyanolyannak hat ennek a néger országnak történetében, akár Pasic Szerbiáében, Bismarck Németországában, Clémenceau Franciaországában, Churchill Angliáében. Ez a King elnök — egyszerűen „Presidentking“ különös ember volt, — mindenki, még ellenségei is, óriási tisztelettel emlegették. — Ha fiai lennének vagy legalább egy fia volna, dinasztiát alapíthatna — mondotta róla maga dr. Latif is — legalábbis olyanforma dinasztiát, mint a Rooseweltek Amerikában, de neki az a tragédiája, hogy csak lánya von. De különben Ön meg fog fordulni náluk is, és megismerkedik majd Viviannel, majd meglátja. . . Így kellett volna legelőbb felfigyelnem Vivian nevére, ha a felülmúlhatatlan szervezőképességű Mabel jóvoltából már Londonban nem tudtam volna róla.

De lássuk először dr. Brownt. Az elnöki palotában fogadott, amely a város egyik kőépülete.

— Szegény állam szerény hivatalában fogadom — mondta selypítés nélküli kitűnő angolsággal, ami azt mutatta, hogy ő is, mint itt valamennyien az állami és társadalmi vezetők között, éveket töltött külföldi egyetemeken. Páratlanul gyors felfogású, szinte félelmetesen fiatal ember volt. Amikor megkérdeztem, hány éves, azt felelte: — „Harminckettő. De nem mindössze huszonnégy éves volt-e Pitt, amikor Anglia miniszterelnöke lett?“ — Viszont dr. Brown huszonnyolc éves korában lett a néger ország államelnöke. Előzőleg nem miniszter volt, hanem pártvezér, a haladó erők vezetője, afféle egyfrontot alkotó szélsőbaloldalé, amelyben

ültetvényesek munkásai, szakszervezetek, a fiatal értelmiségiek voltak együtt. Óriási többséggel jutott be annak idején, de most, az ujraválasztás előtt a saját és pártja hatalma megingott.

Őszintén elmondta, hogy pártjának programjából úgyszólván semmitsem tudott valóraváltani. — Szegénynek bizonyult hozzá az állam! — vallotta be. — Pedig gazdasági életünk megbirta volna a reformokat, mert az ország maga nem szegény... Itt vannak maguk a gumiültetvények... azokra magukra rá lehetett volna terhelni terveink megvalósítását, a bérémeleéseket, legalábbis a főváros kikötőjének kiépítését, a szociális biztosításokat, az iskolahálózat megteremtését... Így csak, ahogy történt, az egyetemre jutott valami, de abból legalább sikerült a néger-gondolatnak egyik legjelentősebb tüzpontját alkotni meg... hiszen látta... tudunk alkotni mi négerék is...

Ez a „*Mi négerék is*“: a kezdete, a folytatása és a vége volt mindannak, amit itt hallottam. Az elnökkel való beszélgetésben nem tettem hozzá megjegyzést, nem akartam megbántani. — Egészen bizonyos, — mondotta végül — hogy a pártunk most veszít és a volt elnöknek, Kingnek a pártja kerekedik fölül. Tudnia kell róla, hogy ő maga is dúsgazdag gumiültetvényes, igen, az ország leggazdagabb embere, bizonyos mértékig ő is haladó, de nem a szociális erők oldalán, kétségtelenül igen tetterős ember, de ha ő is győz a választásokon, mi kitartunk a programunk mellett, és előre is tudjuk, hogy ő lesz kénytelen megvalósítani nem egyet abból, amit mi nem tudtunk megvalósítani a parlamenti többségünkkel és az én elnökségemmel... De így legalább mi négerék is megmutatjuk a világnak, hogy képesek vagyunk ugyanolyan politikai életre, mint a fehérék. Egyébként természetesen én magam ajánlom, hogy keresse fel a volt és leendő elnököt. Ő maga is nagyon érdekes ember, de a lánya...

— Viviane King? — kérdeztem.

— Igen, Viviane! — S a bukásával leszámolt fiatal néger államelnök rámnvetett, szinte mind a harminckét hófehéren villogó fogával. — Tudja-e, hogy minden politikai problémánkat megoldaná, ha King Elnök feleségül adná a lányát... például hozzám...

— Az az érzsem, hogy nem ön az egyetlen, aki ezt szeretné — mondta neki nagyon derűsen.

— Igaza van. De hiszen úgyis megismerkedik vele és akkor majd megérti.

2.

Így történt, hogy fél óra múlva megismerkedtem King Elnökkel.

King: egészen más szabású ember volt, mint azok a fiatal négerék, akikkel eddig beszéltem. Robusztus, nyájas, egészen ősz férfi volt, tökéletesen olyan, mint egy kövér, energikus amerikai szenátor. Vagy akár egy régi római szenátort ugyanilyennek lehetett képzelni, fehér változatban. Erőteljes néger vonásaiból sugárzott a dúsgazdagság, magabiztosság, politikai okosság és derűs ravaszság. Ez az ember, aki tökéletesen beszélt angolul a parlamenttel és az elnöki épülettel szemben lakott a főváros egyetlen emeletes magánpalotájában: hatvan évvel a beszélgetésünk előtt született egy őserdei tisztás néger telepének törzsfőnöki méhkaskunyhójában. Az életútját és önmagát egészen maga formálta ki. Tizenkilenc éves volt, amikor megtanult angolul és mire a többiek észbe kaptak volna, magánbirtokává és gumiültetvénnyé tette törzse egész területét; véreit pedig munkásaivá, sőt ugyanezt megtette feleségének, egy néger törzsfőnök-lánynak a törzsével is. Tulajdonképpen mind a kettőjüknek

afféle néger királyok voltak az őseik, és nem volt véletlen, hogy King lett a neve. Amikor vagyonát megszilárdította, éveket töltött külföldön, azután hazajött, belevetette magát a politikába s élete azóta valósággal összenőtt a kis néger államéval. Ami kevés itt volt — néhány középület, néhány kiépített autótű, néhány vasútvonal, néhány iskola — azt mind ő alkotta. Persze magának is. Mert a mégis csak állami költségen épített utak és vasútak majdnem mind az ő birtokain vezettek keresztül. Területileg övé volt a kis országnak majdnem a harmada, de nyilván a zsebében volt az egész állam. Az állami bankon kívül csak neki volt bankja, vállalatai voltak, s övé voltak azok a területek, ahol bármit sejteni lehetett a föld alatt. Egyszóval hatalmas ember volt, de értett is a hatalomhoz. Volt idő, amikor ő volt a legnépszerűbb, s egészen különös, hogy a radikális reformpárt tőle, a dúsgazdag néger pénzkirálytól várta tervei megvalósítását.

Ő maga is erre tért rá azonnal, roppant értelmesen és megnyerően. Tudta, hogy irni fogok róla, s fontos volt számára a politikai visszhang. Egészen türehető kiejtéssel és nagyon folyékonyan beszélt angolul, és nagyon művelt ember és jó politikus hatását keltette. Azután magától értetődő természetességgel meghívott vacsorára, mert ekkor már este volt. — Meg fog ismerkedni a lányommal, Viviane-nal... — mondotta jelentősen. És hát igen, megismerkedtem Viviane-nal...

... Kertre nyíló veranda-ebédlő, három oldalán aprószövésszerű rézrács, hogy beengedje a levegőt, ne a rovarokat, a kovácsoltvas lámpa fehérre izzó körtéi egy fehér damasztelyemmel terített asztal felett, s az asztal úgy megterítve, mint a legelőkelőbb külföldi szállodákban. Három teríték. A feleség, a hajdani törzsfőnöklány, nem reprezentációképes. A férje majdnem goromba őszinteséggel megmondja róla, hogy angolul is alig beszél, a lánya lesz a háziasszony. S az már lép is be a következő pillanatban, a legtökéletesebb estélyi ruhába öltözötten, s maróan édes és fanyar illatfelhőben, fénylő fekete bőrével, — olyan csodaszép teremtés, amelyet nem láttam sem azelőtt, sem azóta.

Tetőtől-talpig nő volt, szinte szikrázott minden porúsából annak elektromossága s a szenvedélyes értelem és még szenvedélyesebb akarat. Jelenléte úgy érte az embert, mint valami elektromos battéria ütése. Természetes mozdulattal nyujtotta csókra a kezét — ami azt mutatta, hogy nem Angliában vagy Amerikában nevelkedett, noha kitűnően beszélt angolul, mintha csak az lett volna az anyanyelve —, én pedig lehajoltam a szantálfa sötétségű bőr fölé, amely nemcsak az én tiszteletemre, hanem nyilván mindig át volt pácolva illatszerekkel. — Isten hozta nálunk — mondta feledhetetlenül világos és magas althangján. — Örülök, hogy megismerhetem. Majdnem minden könyvem megvan.

Egyszerre kellett figyelnem reá magára és a hangjára. Nagyon izlése és hatásos volt, hogy csuklóján és ujjain nem aranyat hordott, hanem ősi néger kovácsoltvas-ékszereket, egyedül a nyakában, pókhálószál-vékony aranyláncon, apró arany fészületet, ami meglepődésemre — ezzel a vonatkozással idáig nem törődtem — azt mutatta, hogy katolikus. Aminek azonban le kellett nyügöznie, a hangja volt. Vannak férfiak, erőlyes szónokok és nagy szervezők, akiknek magas és világos tenorhangjában benne van az értelemnek és akaratnak valami szinte metszően csengő vonása, ahogyan egész mellükből beszélnek; nos, ugyanilyen tónusú hang volt az övé is, persze női altnban, és azzal a fokozással, hogy ahonnét ez a hang teljes és telt csengésekkel előtört, mégiscsak női kebel és torok volt, mégpedig valóban csodaszép nőé, ha fekete változatban is. Ízről-ízre néger szépség volt, noha őszintén szólva, nálunk is meg-

vannak ugyanezek az arcvonások: a szabad domború homlok, a fitos orr, a hangsúlyozott arccsontok ellenére is keskeny arc, a szemöldöknek két szinte hajszálvékony, vakmerő holdsarló-félköre a szemek fölött. Arcában, nagy néha nem tettett feketébbnek az egészen sötét, oxidált aranyánál — bámulatosan nagy fekete szemek ragyogtak. Azt az első pillanatra megállapítottam, hogy szemöldökének koromsötét iver mesterségesen keskenyítve volt és ki volt festve, s a szempillái is, mint ahogyan általában egész megjelenése és mivolta, nem takarékoskodott a kikészítettséggel. Nem akartam még magamban sem rosszzmájú lenni, nem vagyok az, de mégis arra gondoltam, amit ez a Viviane sem tud kikerülni, hogy: „mi négerek is tudunk előkelő dámák lenni...“ Franciaúl sorolta fel a könyveim címeit az angol beszélgetés közben s ebből hamarosan kiderült, hogy franciaúl olvasta őket, mert Franciaországban nevelkedett már gyermeklány korától fogva a legelőkelőbb ottani apácintézetek egyikében; ennek a filmszínésznő-szépségű modern néger hercegnőnek igazában a francia volt az anyanyelve. Az apja büszkén nézte. Sokat megértettem a régi római politika történetéből: az ottani nagy államférfiak számára ugyanilyen politikai érték volt egy-egy ilyen szép lány, akinek férjhezadásán keresztül hatalmas politikai szövetségeket lehetett megszilárdítani, ellenfeleket leszerelni... Nohát, ha ez a néger Nagy Öreg le akarja szedni a lábáról akár az ellenpárt vezérét, a kitűnő és nagystílű dr. Brown, vagy pedig meg akarja szerezni szövetségeseül a „néger gondolatnak“ egyik világviszonylatban is leendő vezérét, Quum Kaleb professzort, boldogan csatlakoznak melléje Viviane-on át. Csak-hogy ez a néger lány semmiesetre sem megy négerhez. Nem. Igazán nem! Egész viselkedése és minden mozdulata — bár igaz, hogy tökéletes és bűvölő izléssel — az öntudatossá felfegyverzett hódítási készségét sugározta felém, a fehér férfi felé. De én akkor már át voltam szellemzem és minden mögött, ahogy ez a tökéletes csiszolt szépségű és szellemteremtés megvillogtatta a maga tündöklő kristálylapjait, mint valami sötét, de azért soktűzű gyémántot, azt vettem észre, ami egész tartózkodásom alatt mindenki felém áradt itt — érdekes, egyedül President Kinget véve ki — a sokszászor kimondott és sokezerszer ki nem mondott tétel, törekvés, majdnem azt mondhatnám, hogy szinte üldözöttség volt, a „mi négerek is meg tudjuk mutatni...“.

Megcsillogtatta, hogy egy néger hölgy is lehet ilyen szép és ilyen tökéletes modorú; ismeri a világot, Franciaország után leginkább Olaszországot; járt magaválasztotta képzőművészeti előadásokra a Sorbonne-on; autózott — persze magavezette saját luxuskocsiját és nem olyan kivénhedt ócska tragacson, mint amilyen otthon az enyém — a Riviérán; táncolt francia tisztekkel az Azurpart legelőkelőbb szállodáinak ötórái teáin, vagy night-clubjaiban; s amellet szédítően sokat tudott a világpolitikáról, egész sor ország belpolitikai viszonyairól. Az angol belpolitika alakzatait, személyeit például sokkal jobban ismerte, mint én, Amerikát pedig különösen. Amellet, kicsit kirakatias csillogással ugyan, de „tudta“ az egész világirodalmat, „tudott“ engem is, nyilván ő is „készült“ belőlem. Műveim benső vonatkozásairól érdeklődött s a XVI. század nagy spanyol szentjeiről készülő munkámat feszegette, amiről pár hónappal azelőtt adott hírt a Times Literary Supplement-ja. Még arról is tudott!

Közben felszolgált a vacsorát két angolul, ha néger selypítéssel is, de jól beszélő nagyon csinos szobalány, az égők erős fényt és hőséget árasztottak, az elektromos ventilátorok udvarias halksággal zümmögtek, s odakünn forró este volt, vagyis mivel itt a trópusokon ebben is csak

végeletek vannak, tulajdonképpen már éjszaka. Hogy tökéletességének ebből a tündökléséből is levizsgázzon előttem, a vacsora után Viviane maga főzte meg nekünk a feketét a kristályfalú vastag üvegedényben s külön kerek kis asztal köré ültünk diskurálni, majd a fehérruhás kövér öregúr a maga kényelmes olvasósarkába vonult szivarozni és lapjai közé egy darabig. Ez a még méhkaskunyhóban született milliomos és politikus néger self-mademan tulajdonképpen bámulatosabb volt, mint a lánya, mert úgy látszik még németül is megtanult: abból láttam, hogy még a Neue Züricher Zeitungot is olvassa. A kitűnő fekete méregerős, gyilkos üdítésére szükség is volt, mert azért Viviane... valljuk meg őszintén... nemcsak tündökölt, hanem rettenetesen fárasztott is. Arra kellett gondolnom, hogy egy férfi, azért ha már átlépte a negyvenet, bizony már nem olyan fiatal, mint egy húsz-egynéhány éves leány, különösen ha ez Viviane; akinek fáradhatatlan energiájában mintha egy motor százlóerős szíve dobolna. Két teljes órán át való szakadatlan „szereplés“ után a hangja tele volt még mindig ugyanavval a zengő energiával:

— Nem akar hallgatni spirituálé-lemezeket ?

Dehogynem akartam ! Már otthon megszerzett nekem belőlük egy csomót Mabel bámulatos szervezőképességével mindenre kiterjedő gondoskodása. Egészen tele voltam velük — s azonkívül az is jó lesz, hogy ha fölrakja a lemezeket, legalább hallgat ez a Viviane ! Persze majd jó sokat felrakatok vele.

3.

Az öregúr erre fölcihelődött a sarokban: — Na én inkább a dolgozószobámban hallgatom meg a rádió esti híreit ! — S biccentett és bevonult világvevő óriási rádiója mellé. Viviane pedig föltette az első lemezt, és a zeneszekerény építményéből a hangszórón át fölhangzott a következő pillanatban a „Sometime I feel like a motehrless child“ igéző szépsége. Az egyik világhírű amerikai néger férfikórus énekelte s ugyancsak világhírű néger baritonista vitte benne a szót: „En sokszor érzem azt, hogy anyátlan árva vagyok...“ Az egész ének mindig kétszer megismételt sorokból áll és a fájdalom benne olyan sötét, mint az éj, mint az őserdő, mint Afrika, mint maguk a négerék és a sorsuk. A fájdalom kiált fel benne és a rabszolgaság, Khám fiainak rabszolgasága, amellyel évezredekken át voltak alávetve ennek az erőszakos és gyilkolóan kegyetlen kontinensnek és Jáfet fiainak ! Az amerikai ültetvényekre került néger rabszolgák között keletkeztek a spirituálék; még mint rabszolgákat protestáns misszionáriusok térítették meg őket, de a négerék protestantizmusa és ezek az énekeik: valami páratlan egyszerűségű folyamattal olvadtak valahogy katolikusokká. S egészen megragadó az a forró személyes kapcsolat, amit éreznek maguk és Krisztus között s a népük és Krisztus között. Nincs Jézus életének egyetlen olyan mozzanata, ami ezer és ezer változatban ne ismétlődne meg ezekben a szoltárookban, — a következő spirituálé éppen a „Were you there?“ volt az, „Ott voltál-e, amikor a keresztfán függött Jézus?“ — Ott voltál-e, amikor a fára szegeztek ? Ott voltál-e, amikor átdöfték oldalát ? Ott voltál-e, amikor a nap elsötétült ? És vele mentél-e a sírhoz ?

És el lehet-e mondani szavakkal, hogy az Utolsó Ítéletről szóló spirituálé mennyire fel tudja idézni annak a rettenetes napnak sárga és violaszínű borzalmát ? „My lord, what a morning“ — „Micsoda hajnal lesz az majd Uram“ sikolt fel az ének. S a következő megintcsak Jézusról szólt, de most az Ítélről, aki jaj, oly váratlanul surran rá a gonoszok-

ra mint a tolvaj, megítélni őket, a „Steal away to Jesus“ felülmúlhatatlan strofáiban. Nincs tökéletesebb kifejezése a halálfélelemnek, mint a „Death is going to lay his igring on me“ — „A halál tette rám jejes kezét“ — s nincs forróbb vágy, mint a „Go down, Moses“ — „Jőjj le a hegyről, Mózes és szabadítsd meg népemet“ rettentő kiáltása. Nincs keserűbb és édesebb reménység, mint amit az ég felé üvölt: „Heaven, heaven!“ kifejeze: megkínzott milliók s egy megkínzott emberfajta sikolya és álma a földön a boldogságért, ott fönnpedig a mennyekben való megkoronáztatásért. Mindjárt megbocsájtóbban gondoltam Viviane-ra: Istenem, hiszen ez az ő mindenáron való csillogni akarása sem más, mint egy fajta vágyakozás és fájdalom az őket terhelő misztikus súly alól való szabadulás után.

Amikor ez a lemez is lefutott, nem tett fel több újat, hanem a hátamögé tett kézzel nekitámaszkodott az asztalnak és mint aki pontosan megérezte, sőt meg is fogalmazta a gondolatomat, megkérdezte tőlem, az egyik kényelmes karosszékben ülőtől, megkérdezte sápadtan:

— Nos, mit gondol, mi az a súly, ami alatt szenvedünk?

A sápadtságot szó szerint kell érteni, mert a négerék is tudnak elsápadni. Az arca most egészen aranybarna lett s bámulatra méltó volt a tüzben izzó arany sugárzása!

Idáig mégcsak ment a dolog, hogy maguknak beszámoljak erről a találkozásról. De vajjon megy-e tovább? Hogy tudnám elmondani mindazt, ami a következő órákban oly szenvedélyesen csapongott ide és oda?

Rámeredve az estélyi ruhás izzó aranyszoborra, amelynek mintegy a bőrén és izmain belül szinte vakító aranylángként tündökölt a szellem és az akarat: tudtam, hogy nemcsak egy vakítóan szép és lenyűgözően érdekes teremtésre nézek; hanem a világtörténet teológiájának is egyik titkába bámulok bele. Mert vajon mi lehet ez a bámulatos néger titok, mi az a bűnhődés, amit együttesen hordoznak és mi az a vágy az attól való szabadulás után? S megmondtam neki azt is, amit ítéletem első perce óta lenyűgözve tartott: hogy nem találtam még élő emberi közösséget, amely ekkora azonosultságban és egyben meghasonlottságban lett volna önmagával, azaz ily sajátos-forrón vallotta és ennyire tagadta volna önmagát, ennyire vágyott volna, hogy valami más legyen, mint ami...

— Ha maga is négernek született volna, — válaszolta majdnem egészen élesen — maga is egész biztosan csak arra vágyakoznék, hogy fehér legyen.

— Nem tudom. Lehet! — mondtam. — Csak nem tudom, hogy ez: tárgyilag kivezető út lenne még akkor is, ha maga is mint érdekelt fél, kívánnám! Úgy látszik, a dolgot máshonnett kell megközelíteni.

— Próbáljuk meg — válaszolt hevesen, és leült. Ettől a pillanattól fogva sem nekem, sem magának nem Viviane King volt ő, hanem csak „egy“ néger lány, s egyetlen személyben maga az egész négerség. Ah, milyen sápadt és elvesző lény volt számomra ebben a pillanatban az a másik gyönyörű lány, a londoni, Mabel, akivel annyit „lógtam“, vacsoráztam vele, aki mikor hazafuvaroztam, oly illedelmesen nyújtotta csókra arcát... de vajon tudna-e valamikor is bárkivel szemben is, ennyire összegzője lenni, önmagában, a maga legtágabb közössége minden kérdésének, tudna-e annak egyetlen sikolya lenni, egyetlen felcsapó lángja, mint Viviane itt? Kétségtelenül *egyéniségbeli* volt kettőjük között a különbség. Ennek itt az értelem és akarat mellett a szenvedély tüze is folyt ereiben. S ha habozás nélkül megkérem, habozás nélkül igent mond és akár még holnap megesküdhetünk, de akkor hol leszek én? Én magam, aki vagyok, és amilyené több mint negyven éven át kidol-

gozott engem a környezetem és én magamat; nem leszek többé: ellenben lenne — én lennék az! — fehér férje Viviane Kingnek s annak szikrázó áramkörében egyik propagandistája vagy harcosa, vagy mit tudom én mi je a néger kérdésnek... De nem! Akármilyen szép és nagy dolog, az én dolgom egészen más itt a világban. Ám azért megértettem és sajnáltam és — ha egyáltalában nem is a férfi érzéseivel — mégiscsak szerettem őt, ahogyan szembenült velem és a beszélgetésünk hol villogva csapongott ide-oda, hol szélesen szétterült egy-egy téma fölött. Most is bámulatosan „vizsgázt” a kulturából, csak most nem hatott sekélyesnek, mert nem arról volt szó, amit tudott, hanem arról, amire a lángelméje — mert kétségtelenül az volt — azonnal fényt vetett.

Olyasfélét mondtam neki, hogy az útjukat nem ott kell keresniök, hogy valami mások legyenek, mint amilyenek, hanem annak kibontásában, amik. Azt mondtam, úgy sejtem, hogy amiként a Krisztus előtt mintegy 1500-ban megjelent görögségnek az volt a feladata, hogy az emberi értelem szabatos működésének vonásait kidolgozzák s mintegy új-játeremtsék a majd megváltandó emberiség számára az önmagát ellenőrző emberi értelmet, a fogalmi világot, a logikát és ez az úgynevezett „görög csoda”: ugyanúgy nekik az lehet a feladatuk, hogy ez egy közös világkultúrában egyesülni készülő emberiség számára megteremtsék az érzelmi élet magasfeszültségét, hangokban, ritmusban, zenében, színekben, az átélés szenvedélyességében és mélységében. Egyszóval mindabban, ami a sajátosságuk, és ez lehet a „néger csoda”. Ehhez azonban nem szabad önmagukból kivetkőzniök. Olyanokként, amint amilyenek, kell tovább haladniok az egyetemes emberi kultúra felé. Hiszen végre is minden zenei hozzáértő és az egész világ egyetért abban, hogy a zenét máris megújították, ők újították meg és hogy énekesek a legnagyobbak a világon.

Boldog volt, beszélgettünk mindenről egy darabig, szinte szikráztak benne a gondolatok, hogy tehet-e itt valamit, mert őt éppen ez jellemezte: az utolsó pórúsig átjáró szenvedélyes tettvágy. Meg is mondtam neki, hogy nem tartom olyan tárgyi és nyugodt szervezőnek, a hatalom szakértő technikusának őt, mint az apját. Neki, Viviane Kingnek arra van hivatása, hogy önmagából formáljon valamit. — Az volt az első gondolatom — vallottam meg neki —, amikor megláttam, hogy olyan szép, mint valami filmszínésző...

Már mertem megmondani, mert túl voltunk azon a forró ponton, ahol ez vallomásnak, vagy veszedelmes bóknak hasson. Az ő mosolyában pedig, az eddig mégis csak „játszott” szerepen túl, először volt valami egészen őszintén kislányos.

— Nem maga az első, — szólt nevetve — aki ezt mondja nekem és magam tartoztam az elsőkhöz, aki azt gondoltam, hogy filmszínésző leszek. Jártam is két évig tanfolyamra, s kísérleteztek velem — persze megfizettem, hogy ez ne kerüljön nyilvánosságra — nagy francia vállalatok, meg rómaiak, tudja, a Cinecittá-ban is...

— No és?

— Nincs jó filmarcom! Ennek valami titka van, a részletek nem érdekesek. Más dolog így lenni szépnek... persze tudom, hogy szép vagyok... és más a fényképezőgép lencséje előtt... És valahogy én nem tudnék úgy, mint Greta Garbo: egyszer királynőt adni, máskor halászlányt, aki, emlékszük maga is erre a darabjára, végigjátszott egy egész filmet úgy, hogy egy, a ruhái fölé rántott fekete kaucsukköpeny volt az egyetlen eleganciája, s nem tudnék például pincérlányt játszani, de még

azt se, aki valóban voltam, pedig párizsi egyetemi hallgatónt sem... Szóval megállapították rólam, hogy egyáltalában nem tudok a filmfelvétel gépi leltárja előtt „alakítani“. Pedig a külsőm szerint Párizsban is, a Cinecittában is igen nagy lelkesedéssel fogadtak és óriási terveket fűztek azonnal hozzám. Közös olasz és francia vállalkozásban egyesültek volna, hogy én játsszam el Flaubert „Salambo“-jából készített film főszerepét. De gondoltunk jelenkori néger problémát ábrázoló filmre is. Ehhez éppen a propaganda miatt igen nagy kedvem is lett volna; ebben játszottnak volna néger pincérlányt a newyorki néger negyedben... De ez persze maradjon köztünk!

Ujból feketét kértem, főznie kellett, közben csak úgy mellékesen, megkérdeztem, kitől tájékozódhatnám a közeli napokban az ország katolikus misszióinak helyzete felől.

— Hát mindenekelőtt az itteni Apostoli Delegátustól. Amikor csak akarja, elviszem hozzá kocsin. De akár tőlem is, mert mindig érdekelt a helyzet.

— Hogy látja Maga? — kavargattam a feketémet.

— Nézze, végre is köztudott, az egész ország katolikus, de hát persze missziós terület, tele száz és egy szervezési nehézséggel.

— Maga szerint mik a legjelentősebbek?

Meglepően egyszerű volt — látszott, hogy a kérdések sokat foglalkoztatták, és hogy ért hozzájuk:

— Elsősorban az a baj, hogy akik idejönnek hozzánk, papok és apácák, három vonatkozásban is idegenek. Elsősorban nem négernek, hanem fehérek. Másodsorban mint európaik sem déliek, azaz nem olaszok vagy franciák, hanem északibbak, számunkra már egészen északiak, belgák vagy hollandok. Harmadsorban akár mint férfiak, akár mint nők: szerzetesek.

Letettem a csészét és nagyon furcsán bámulhattam rá, mert megkérdezte: — Mi az, nem ért valamit?

— Nem tudom, hogyan fejezzem ki magamat — mondtam habozva.

— Róma mindenütt bennszülött papságot akar, sőt püspököket is s furcsa, hogy ilyen régi keresztény misszióterületen nem akadnak ilyenek. Persze, hogy így missziósokra szorulnak. Az olaszoknak elég is saját magukat látni el papokkal, a franciák pedig még azt sem tudják, hozzájuk is most már belga és holland papok pótolják a hiányt. Persze, hogy magukhoz is azok kerülnek s ők ennek az égaljnak, meg az itteni hívőknek, „északiak“. De amit arról mondott, hogy mint szerzetesek, hogy pontosabban fejezzem ki magamat, életidegenek... Ezt kissé nem értem.

Megérezte, hogy a beszélgetés valamiféle nyugtalanító ponthoz érkezett s felállt: — Pedig ez valahogy így van — szólt. — Tudja, férfiszervezetben, de különösen apácákban több rend van itt, és amint megvetik a lábukat, mindegyik a maga, hogy úgy mondjam külön dologát igyekszik továbbcsinálni. Az egyik ápolást, a másik iskolázást, a harmadik egészen nagystílusú pasztorálást. Mindegyik érdemes, sőt egészen hősies munkával. De az embernek az a benyomása, hogy közben óriási munkaterületek maradnak gazdátlanul... Viszont igen nagyok a feladatok.

Én magam nem hittem volna, hogy ide, a nyugatafrikai hajdani Rabszolgapartra kell jönnöm, hogy megértsek valamit, amit idáig nem érttem. S Vivianének csak a kérdő pillantására válaszoltam: — Most érttem meg XII. Püst, hogy miért dolgoztat a szerzetesrendek összevonásának tervein. Mert persze valóban, s ez érthető is, közben nagyon is szétspecializálódhattak. Ez persze afféle elkerülhetetlen emberi vonás... Az alapítók egy-egy, a kornak megfelelő egyetemes szükséglettel jöttek,

amikor rendjüket megteremtették, de ebből évszázadok alatt részletcélok lettek... — S számomra ennek a különös éjszakának az volt az egyik legcsodálatosabb émenye, hogy megjelent köztem s a ragyogó, különös néger lány között túlvilágian okos arcával s tündöklő szemüvegével XII. Pius pápa, a szent és a böics lenyugozoen finom feje. Megértettem egy gondolatot, amit idáig nem értettem, sőt el is tudtam magyarázni Viviane-nak, aki persze az őt és ovéit jellemző roppant képzelőerővel azonnal otthon volt az egész dologban.

— Ertem — mondta villamgyorsan. — A Szentséges Atya — s oly különös, egyszerű és megnató volt ennek a majdnem filmszinesznővé lett hipermodern néger lánynak ajkaról ezt hallani így, „Szentséges Atya“ — tulajdonképpen az alapítok egyetemes szandékainoz akarja visszateríteni a szerzetesrendek széttagozóo programját az egész világon. De miben jelölné meg nekem Maga ezt az egyetemes programot ?

Most az, aki tovább beszélt, az már nem én voltam, hanem csak hangszekrénye a kegyetemnek egy lélek, egy sors számára:

— Meg tudom mondani. Egyetlen szóval. *A keresztény életszentség.* Ezt akarta a középkor elején *mindenki* számára megteremteni Szent Benedek, a középkor végén Asszisi Szent Ferenc. Az ujkor hajnalán Loyolai Szent Ignác. Az ujkor végén Monsieur Vincent, Szent Vince. Es most, hogy egészen véletlen ideért a beszélgetésünk, mondok Magának valamit, ami megoldja ezt a kérdést, aminek a hanglemezek után neki-vágtunk.

Csillogva, tündökölve nézett rám, mint aki szinte sejti a megoldást.

— Nézze! — mondtam neki. — Nem kétséges, hogy a Maga népe forró szvenedéllyel akar behozni egy elmaradást a fehér-ember európai kulturájával szemben. Ez a kultura a magukéval szemben mintegy „fel-nőtt“. De lényegében mióta és miért „fel-nőtt“? A kereszténység birtok-bavétele óta, és mert korról-korra és ha kell nemzedékről-nemzedékre, szentjei vannak. Az európai kereszténység lelki kulturáját szentjei tették „fel-nőtté“. És most ugrom egyet. En sohasem hittem azokban az úgynevezett „Malachias-féle jövendölésekben“, amelyekről Maga is biztos hallott az apácáktól, hogy még csak négy pápa volna hátra és ezután jön a Világ Vége. En optimistája vagyok a történettaológianak. En abban hiszek, amit Krisztus Urunk mondott... emlékszik az Evangéliumból a Szőlőhegy Munkásairól szóló példabeszédére, amikor a gazda különböző napszakokban kimegy és megfogadja a munkapiacon ácsorgókat reggel, délelőtt, délben, kora délután, de végül mindegyik egyforma bérral dolgozik a szőlőjében. Ez azt jelenti, hogy az emberiség életében minden nép számára előjönnek azok a századok, amikor résztvesz az Egyház mű-vének munkálásában... Isten szőlőjében dolgozik... És most képzeljük magunkat nem a második, hanem a harmadik ezredév végén Krisztus után, amikor egy mondjuk véletlenül éppen néger pápa: fekete, sárge és fehér kardinálisokból álló bitoros testülettel irányítja az Egyház sorsát, amikor néger Palestrinák irtak egyházi zenét, hindu Lisieuxi Szent Teréz-ek és tibeti Keresztes Szent Jánosok, néger Szent Benedekok és Loyolai Ignácok kerültek az Egyház oltáira... De ehhez addig is, Maguknak is: szentekkel kell átjárniok ennek a kontinensnek és sötétbőrű népeinek életét.

— Nos, értem — mondta fojtott hangon —, de mit ajánl nekem ?

Minden erőmet megfeszítettem, hogy még egy cseppnyi páthosz se legyen a hangomban, ez hamissá tette volna azt, amit mondok.

— *Legyen saját magává.* Katolikusnak nevelték és Maga a legnagyobbakra, sőt csak a legnagyobbakra kész egyéniség. Álljon fel és men-

jen el szentnek. Mint Loyolai Szent Ignác, aki felkelt sánta lábával a betegágyról és ezzel a szándékkal vágott neki a világnak. Talán álljan be apácának az itteni iskolanövérék közé és igyekezzen minél több papi hivatást nevelni. Vagy menjen el valamelyik lepratelepükre és ajánlja fel munkáját, szenvedéseit és imádságait ugyanezért a célért. A roppant célban persze meg kell őrizni a legfőbbet, alázatát és ...

— Tudom — szakította félbe. Magam is sok szentéletrajzot és aszkétikai művet olvastam. Köszönöm!...

És elküldött... Még másnap elutazott Franciaországba, hogy ottani volt apácaival és az ismerős papokkal megbeszélje a dolgokat. Egész ott-tartózkodásom alatt nem hallottam róla többet, csak jóval azután, hogy eljöttem onnét és már megirtam a könyvemet (amiben persze róla és ezekről egy szót sem írtam), értesültem egy apjával váltott levélből, hogy novícia, még apjának is megközelíthetetlenül, egy szigorú szemlélődő szerzetben, amelynek azonban van missziós ágazata is és az európai előljárók belementek abba, hogy az ott: kizárólag néger papi és apacahivatásokért dolgozzék... Ebben a levélben, amit megmutattam Maguknak, a fogadalom tétele után köszöni meg pár egyszerű szóval, amit érte tettem... Véletlenül persze. De van-e véletlen egyáltalában? Nincs mit mondanom tovább. Ez a történet.

ANGYALOK

(Alaine-nak)

*Út a vékony Mária
És ölében a fiú*

*Ostya-szárnyú messzi halk zaj
Játszik mint a szél az aggyal
Összerezzen: itt az angyal
S ő is tudja: minden angyal
Iszonyú*

*Iszonyú szél volt márciusban
Nagy piros égbolt szél-parázs
Nem volt este hogy lehussant
S óriás volt óriás
Szélborzolta sas-színű szárnya
Be se fért a cseppnyi házba
Kint maradt a fél palástja
És a szeme barna árnya
Vadmadaré karikás
Hogy dülöngött az a ház
Jött az ajtón ablakon*

*Jött fedélen és falon
Ászok-gerenda reccsenése
Mint a csont mint a késre
Mész között kő között
Jött egyre jött —
És a szél — Istenem —
Nem volt este nem —*

*Ostya-szárnyon itt a halk zaj:
Egy csapatnyi keskeny angyal
Csivitelnek és füttyülnek
S a levegő éji-zöldes
vékony ágán meg-megülnek
Sűrű-árnyas-lombos ólban
Apró szárnyuk körbe-vág
S színig tölti surrogással
Mint egy pátma-koronát*

Nemes Nagy Ágnes